

روشی نوین در آموزش
تفسیر ترتیبی

تفسیر بشری « ۴ »

تفسیر درسی و روان جزء چهارم قرآن کریم

شامل واژگان، اعراب، بلاغت، بیان و پیام

محمّدی، حمید، ۱۳۴۰ -

تفسیر بشری / مولفان حمید محمدی، صالح قنادی، غلام علی همایی - قم: دارالذکر، ۱۳۸۴ -

ج. - (قرآن کریم: ۷-۱۲)

۹۵۰۰ ریال، (ج. ۱)

ISBN 964-6911-22-6

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا،

بالای عنوان: روشی نوین در آموزش تفسیر ترتیبی.

The commentary of boshri.

بشت جلد به انگلیسی:

مندرجات: ج. ۴. تفسیر درسی و روان جزء چهارم قرآن کریم. -

۱. تفاسیر شیعه - قرن ۱۴. الف. قنادی، صالح.

۱۳۳۴ - ب. همایی، غلام علی، ۱۳۴۰ -

ج. عنوان. د. عنوان: روشی نوین در آموزش تفسیر ترتیبی.

۲۹۷ / ۱۷۹

BP/۹۸۳۲۷

شابک: ۹۶۴-۶۹۱۱-۲۲-۶ ISBN 964-6911-22-6

تفسیر بشری (جلد ۴)

تفسیر درسی و روان جزء چهارم قرآن کریم

مؤلفان: حمید محمدی، صالح قنادی، غلام علی همایی

ناشر: مؤسسه فرهنگی دارالذکر

لیتوگرافی: اعتماد - قم

چاپ: بعثت - قم

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۸۴

تیراژ: ۷۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۴۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ و مخصوص ناشر است.

برای هرگونه انتقاد و پیشنهاد با نشانی زیر مکاتبه کنید.

قم، صندوق پستی ۳۷۱۸۵/۱۴۱

فهرست مطالب

- ۷ ■ مقدمه کتاب
- ۸ روش مادر تفسیر بشری
- ۱۰ نکاتی درباره تدریس کتاب حاضر
- ۱۴ ■ تفسیر جزء چهارم قرآن کریم (آل عمران ۹۳ تا نساء ۲۳)
- آیات، ترجمه، واژگان، بلاغت، اعراب، بیان، پیام
- ۱۴۱ ■ فهرست واژگان «جزء چهارم» در تفسیر بشری
- ۱۵۲ ■ پرسش و پژوهش تفسیر بشری ج ۴

مقدمه

قال الله تعالى:

طَسَّ تِلْكَ ءَايَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ
هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ.^۱

خدای را سپاسگزاریم که بر جریده تقدیرمان عشق به پیام آسمانی خود را رقم زد و بر دل‌های بیمارمان اکسیر شفا بخش و حی را مرهم نهاد؛ طنین آوای دلکشش را در گوش‌هایمان پیچاند و نور پرفروغ قرآن را بر چشمان نامقدارمان تاباند و سخن گفتن به لسان تنزیلش را بر زبانمان راند و همه این توفیقات را «بشری» و مژده وصول به جنت نعیم خود قرار داد.

ما را سزااست که هر چه در توان داریم در راه گسترش و فراگیری معارف بلند قرآنی، نثار کنیم و صفحه جانمان را به گِلواژه‌بی‌مثال قرآن صامت و ناطق، عطرآگین نماییم تا از این رهگذر، جرعه‌ای از دریای بی‌کران معارف الهی را بنوشیم و از مانده پر نعمت آسمانی بهره‌مند شویم که این مهم انجام نمی‌پذیرد مگر با شناخت کامل لطائف و دقایق زبان قرآن و همراهی پیوسته با آیات پرفروغ الهی.

از این رو، بر آن شدیم با روشی نوین و رعایت اختصار، یک دوره کامل تفسیر

ترتیبی قرآن مجید را با بهره‌گیری از شیوه‌های نوین تنظیم متن درسی تدوین کنیم تا طلاب در دوره عمومی و دانشجویان در مقطع کارشناسی و نیز عموم علاقمندان به ساحت قرآن کریم از آن بهره‌مند گردند. مشروط بر آن که پیش‌نیاز آن را (حداقل یک دوره صرف و نحو) گذرانده باشند.

روش ما در تفسیر بشری

درباره چگونگی تنظیم کتاب حاضر و نیز بخش‌های متنوع آن، نکاتی را متذکر می‌گردیم تا ضمن تبیین روش ما در کتاب حاضر، زمینه مناسبی جهت بهره‌برداری، مطالعه و تدریس آن فراهم آید.

۱. آیات

هر صفحه قرآن به خط «عثمان طه» به طور متوسط به سه قسمت تقسیم شده و تلاش گردیده تناسب معنایی میان قطعات رعایت گردد و در مجموع، جزء چهارم قرآن به شصت و دو قسمت تقسیم شد.

۲. ترجمه آیات

در مقابل هر قطعه، ترجمه آیات آورده شده تا در آغاز حرکت تفسیری، تصویری اجمالی از مفاهیم آیه یا آیات مورد بحث، در ذهن دانش‌پژوهان ایجاد گردد. عمده ترجمه‌ها از قرآن مترجم، توسط جناب آقای محمد مهدی فولادوند با اندکی تصرف انتخاب گردید؛ هر چند ترجمه آیه الله مکارم شیرازی و جناب آقای مجتبی نیز مورد توجه قرار گرفته است.

۳. واژگان

به طور متوسط در هر قطعه، یک یا دو واژه انتخاب شده تا در ابتدا، نکته اصلی تجزیه هر واژه و سپس ترجمه آن آورده شود؛ به دنبال آن - در غالب موارد - معنای اصلی واژه براساس کتاب «مفردات راغب اصفهانی» با انتخاب قطعه‌ای کوتاه از متن عربی کتاب آورده شده است تا قرآن پژوهان گرامی، آرام آرام با متون و منابع لغوی کهن و معتبر آشنا شده و آنس بگیرند، هر چند از لغت‌نامه‌های معتبر دیگر همچون، «مقائیس اللغة»، «التحقیق فی کلمات القرآن» و «قاموس قرآن» نیز در بیان معانی لغوی و اصطلاحی هر واژه و در پاره‌ای موارد، کاربردها و وجوه مختلف آن در قرآن، استفاده شده است.

توصیه می‌گردد که استادان محترم، طلاب و دانشجویان را به حفظ کردن قطعات غریبی در توضیح واژگان، تشویق نمایند.

۴. بلاغت و اعراب

از آن جا که فهم دقیق معانی آیات و تسلط بر نکات ادبی، نقش مؤثری در تفسیر قرآن و درک لطائف و زیبایی‌های آن دارد، تلاش شده تا قسمت‌هایی از آیات جهت اعراب و تحلیل نحوی و بلاغی گزینش شود. بدیهی است در جزء‌های آینده، فقط موارد مشکل و دشوار اعرابی مورد توجه قرار خواهد گرفت. منابع اصلی در بخش اعراب قرآن عبارت‌اند از: تفسیر «مجمع البیان» و «کشاف» و نیز کتاب‌های «إملاء ما من به الرحمن» (العُکبری) و «الجدول فی إعراب القرآن» (الصفافی) و «اعراب القرآن و بیانه» (الدرویش) و «البیان» (ابن الأنباری) و «مشکل إعراب القرآن» (التفلیسی).

۵. بیان

در این بخش سعی شده پس از تأمل در آیات و مطالعه بیش از ده کتاب معتبر تفسیری، چکیده مطالب مورد اتفاق مفسران ذکر گردد و از طرح مباحث اختلافی و ابهام برانگیز و مبتنی بر مقدمات طولانی، به طور جدی پرهیز شود. درباره ویژگی‌های این بخش از تفسیر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

○ «اهتمام» به دلالت آشکار برخاسته از الفاظ آیات.

○ «اکتفا» به نظریه مورد اتفاق میان مفسران مشهور.

○ «اشاره» به نکات مهم معارف قرآنی به اختصار.

مهم‌ترین منابع در بخش بیان عبارت‌اند از: تفسیر المیزان (علامه طباطبایی ره)، تفسیر نمونه (آیه الله مکارم و همکاران)، تفسیر تسنیم و جزوات درسی تفسیر (آیه الله جوادی آملی)، تفسیر مجمع البیان (مرحوم طبرسی)، تفسیر نور (آقای فرائتی)، تفسیر راهنما (جمعی از محققان مرکز فرهنگ قرآن).

عَرِیام

در ادامه بیان و شرح آیات، سعی شده تا مفاهیم کلیدی آیات در قالب عبارت‌های کوتاه و نافذ مطرح شود و در پایان هر پیام، بخشی از آیه که پیام از آن برداشت شده، ذکر گردد. بدیهی است می‌توان چند برابر پیام‌های موجود، از آیات شریفه برداشت کرد که این کار بر عهده

استادان و قرآن پژوهان خواهد بود.

مهم ترین منابع در بخش پیام، دو کتاب؛ «تفسیر نور» و «تفسیر راهنما» بوده است.

نکاتی درباره تدریس کتاب حاضر

۱. شایسته است استادان محترم برای تدریس دقیق، جامع و موفق کتاب حاضر، حداقل

سه کتاب «تفسیر المیزان»، «تفسیر نمونه» و «تفسیر نور» را مطالعه کنند.

۲. شایسته است پیش از شروع کلاس، بخش های مهم و حساس آیات در قسمتی از نخته با خط زیبا

توسط یکی از قرآن پژوهان نوشته شود و در آغاز کلاس، آیات مربوطه - در صورت امکان - توسط استاد

و یا یکی از دانش پژوهان با صدای خوش تلاوت گردد. در گام دوم توجه به ترجمه آیات و مرور آنها

برای ایجاد ذهنیت جامع از مضامین آیات، ضروری است.

۳. بجاست که استادان محترم، مقداری از بخش واژگان را از روی کتاب تطبیق کنند و

بخش بلاغت و اعراب را بر روی تابلوی کلاس تبیین نمایند. تذکر نکات حساس و توجه دادن به

برخی از مطالب نکته دار در بخش واژگان و اعراب موجب افزایش دقت قرآن پژوهان

می گردد.

در قسمت بیان، ابتدا توضیحات به صورت تحلیلی ارائه گردد و سپس مطالب بر آیات

نوشته شده بر روی نخته، در قالب شرح ساده و کوتاه تطبیق گردد.

در قسمت پیام، ضمن فعال کردن ذهن دانش پژوهان نسبت به برداشت های مناسب از آیات، کلیه

پیام ها از روی کتاب، همراه با توضیح دلیل برداشت، تطبیق گردد.

در ضمن کتاب حاضر دارای قسمت پرسش و پژوهش نیز می باشد که به ارائه پرسش های

مناسب از متن کتاب برای ایجاد دقت در مباحث و نیز تحقیق و پژوهش های متناسب با سطح

دانش پژوهان می پردازد که شایسته است استادان محترم، پژوهش های هر قسمت را میان

قرآن پژوهان گرامی تقسیم کرده و در آغاز هر جلسه یکی از دانش پژوهان، به اختصار،

گزارشی از تحقیق خود ارائه کند.

۴. اجرای موفق و نتیجه بخش کلیه مراحل، وابسته به وادار کردن قرآن پژوهان به

«پیش مطالعه» مباحث هر جلسه می باشد، به طوری که دانش پژوهان بتوانند بیشتر بخشهای

درسی را به خوبی تبیین نمایند.

۵. غرض اصلی از درس تفسیر در این سطح، «مروری روان و اجمالی» بر مباحث تفسیر است و مطرح کردن مباحث به صورت تفصیلی و عمیق به هیچ وجه مورد نظر نمی باشد. البته در هر بخش تأکید بر یک یا دو نکته مهم و اساسی از معارف قرآن، توصیه می گردد، به طوری که به چکیده‌ای از آن مبحث در فرهنگ اصیل قرآن اشاره شود.

۶. توصیه می گردد که استادان محترم در مسیر مطالعه و تحقیق این درس، به صورت مؤکد از قرآن پژوهان بخواهند که مروری سریع - به صورت پیش مطالعه و یا پس مطالعه - بر تفسیر نفیس نمونه و یا نور داشته باشند.

در پایان بر خود لازم می دانم مراتب سپاسگزاری خود را نسبت به کلیه استادان بزرگوار تفسیر حوزه علمیه قم که با راهنمایی های خود، ما را در تنظیم «تفسیر جزء اول تا چهارم قرآن کریم» کمک کردند اعلام داشته و از تلاش های بی دریغ دو همکار گرامی حجج اسلام آقایان قنادی و همایی، در تدوین کتاب حاضر و نیز جناب آقای حسینی در تنظیم بخش اعراب و بلاغت و تصحیح کتاب تشکر کرده و توفیق روزافزون همه ایشان را از خداوند متعال خواستارم.

از کلیه استادان و صاحب نظران خواهشمندیم با ارسال نظرات ارزشمند خود، ما را در تدوین و تکمیل این جزء و سایر جزء های قرآن کریم بهره مند سازند.

«اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا نُورًا وَهُدًى وَبُشْرَى»

حمید محمدی / ۲۰ جمادی الثانی / ۱۴۲۶